

WWW.UNILIB

ШКОЛСКИ ЛИСТЪ.

Овај листъ излази сваке неделѣ еданпутъ. Цена му е на годину 4, на половину 2 а на четвртъ године 1 Фор. съ поштариномъ.

Брой 19.

27. Мая.

1859.

Познаванѣ дѣтиє природе.

Тко хоѣе да буде правый воспитатель, тай мора свога воспитанника, нѣгову наравъ и нѣгова свойства добро познавати. Одъ познаваня тогъ зависи успѣхъ воспитанія. Као годъ што е землѣдѣлцу нужно познаванѣ оне землѣ, у кою семе сѣе, тако е исто и воспитателю нужно познаванѣ дѣтиє природе, кою онъ хоѣе да облагороди и усаврши. Желити бы было да се учители постараю свако повѣрено имъ дѣте посебице скрозъ познати по оныма особеностима, по којима се едно одъ другога разликуе; еръ права е истина да измеѣу множине дѣце ни двое неѣшъ наѣи коя бы и по душевнымъ и по тѣлеснымъ свойствама у свему едно као друго была. Али овако наситно познаванѣ поедине дѣце врло е с' великимъ трудомъ скопчано, и само се многогодишнымъ старанѣмъ малога броя воспитанника постиѣи може. Напротивъ познаванѣ дѣчиє природе уобште много е лакше, а притомъ одъ неоцѣнѣне важности за свакогъ воспитателя. Оно се оснива на познаваню човѣчиє природе; еръ и дѣца су люди, као и мы што смо с' томъ само разликомъ, што се природни дари и наклоности дѣтию иоштъ у пупольку налазе и к' развитку теже. Иоштъ можемо познати природу дѣчию, ако се будемо сеѣали нашегъ собственогъ дѣтиньства. Оно што смо мы као

дѣца мислила, радили и говорили, мисле, раде и говоре и дѣца садашня; што е нама онда важно, мило и знаменито было, то е важно, мило и знаменито и по садашню дѣцу. Тко има свое дѣце, тай има такође сгодну прилику, да у томъ маленомъ кругу природу дѣтию и дѣтиє особености испитуе и одтудъ сходна правила на основу искуства изведе.

Средства, чрезъ коя човѣкъ предмете около себе познае есу споляшня чувства: видъ, слухъ, осезанѣ, носъ (обоняніе) и вкусь. Чувства та есу врата крозь коя душа наша сматра савъ видљивый свѣтъ около себе, и прима одъ тогъ споляшнѣгъ свѣта многоразличите утиске. Што су споляшня чувства наша савршенія, крепчія и изображенія с' тымъ емо мы сами за свакій посао и за извршиванѣ дужностей нашихъ способни.

Дѣца чимъ се на свѣтъ роде, имаю све органе споляшныхъ чувства, али еу органи ти као свезани, а осећанѣ замршено и неразговетно. Текъ са оснаженѣмъ органа и напредованѣмъ у возрасту учи се дѣге мало по мало видити, чути, пипати, мирисати и окушати. Будући пакъ да е видъ едно одъ најблагодарниихъ чувства нашихъ средствомъ коега мы найвыше знаня себи прибавлямо; то ћемо мы све оно, што споляшня чувства раде, сматранѣмъ или гледанѣмъ назвати.

Дѣца неволе многе и различите предмете уеданпутъ сматрати; еръ ихъ забунюю. Подаймо на примѣръ многе и различите играчке дѣтету; оно ће све на страну оставити, а само одну кою највећма воли узети и с' ньоме се забављати. — Исто тако немари дѣте за велике и великолѣпне ствари. Шареный лентиръ, округлый углаћенъ камичакъ, и жуборейый поточиѣ, выше дражести имаю за дѣте него великолѣпна палата, лѣпъ предѣлъ и велика рѣка. Напоследку и то

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

треба знати да дѣте радіе сматра живу стварь и све оно што се миче, него мртве и неподвижне ствари. Оно веѣма воли животинь него растинь, а с' растиньмъ, радіе се забавля него с' каменьмъ и земљомъ. На све ово треба да пази свакій учитель и воспитатель, и да по томе дѣци само оне предмете предъ очи ставля, кои за ньи дражести имаю.

Уредно вешбанъ у сматраню различитыхъ предмета зове се наука гледаня. Наука та есть најболѣ средство, коимъ се чуства дѣтиня развію, знаня добіяю, и душевни дарови дѣтии изображаваю. Она у најтешнѣмъ саюзу стои са изображеньмъ говора на материньмъ езюку. Само изъ говора дѣтиегъ кадри смо мы увѣрити се, да е дѣте стварь какву добро видило. Исто тако опетъ сматраньмъ подстрекава се дѣте къ говору, добія волю да говори, и дае му се прилика говорити. Неупутно бы радіо учитель кои бы само съ рѣчма малу дѣцу учіо; еръ саме голе рѣчи безъ гледаня оныхъ стварій, о коима е рѣчь нису за дѣцу ни мало занимљиве, ниги ће изъ ньихъ дѣте што за животь научити моѣи.

Да бы дѣца гледаньмъ штогодъ научити могла, нужно е да пазе. Пре дакле него што се уредно воспитаванъ започело, треба да се дѣца к' пажљивости привикну. Родители, кои своіой дѣци добро желе, требало бы да овай посао, на себе приме и дѣцу свою к' пажљивости и викаваю. У мѣсто коекакве шале, беспослице и псовке, што дѣца одъ родителя своихъ науче требало бы да имъ се вечба видъ, слухъ и осезанъ, да се побуѣуе у ньима радозналость и пажня на све предмете, кое виде и мимо коихъ пролазе. Прилике за овакова вештбаня има доволно кодъ куѣе, у полю и свагдѣ. Начинъ могао бы овай поднети! Погледай Миливов, шта е то на земљи кодъ твоихъ ногу? Гле, ала е то лѣпъ каменъ! Подигни

га, да га можемо изближе сматрати? Како изгледа? Или тврдъ на' е меканъ? или влажанъ, тежакъ и т. д.? Какве ѿ бое? Како е онъ постао? Шта бы се све съ њиме могло радити? Ко е убио свогъ грдногъ и незграпногъ непријатеља съ малымъ каменомъ? Дедъ подигни и овај другій каменъ! Кои е веќиј одъ та два камена? А кои е тежиј? У чему су налики еданъ на другога? А у чему се разликују? У чему се разликуе каменъ одъ грудве, одъ листа одъ бубице?

Овакова забава проузрокуе дѣци велику радостъ, њоме се дѣца привикну сама безъ свачіе опомене, икону, дрво, папиръ, животињ и све ствари съ пажљивошћу и съ радошћу сматрати.

Моћ уображана, — т. е она моћ духа нашегъ, којомъ смо мы кадри негда виђене предмете тако живо себи представљати, као да ихъ садъ очима гледамо, — кодъ свакогъ здравогъ дѣтета зарана се појављуе, и снажно дѣйствуе. Тако дѣте прави куће одъ каменя, одъ опека, одъ дрва и одъ картій; оно копа бунариће, игра се коња, прави различите играчке одъ воска, песка и земљ. И у томъ сиграню чини се дѣтету, као да озбиља управъ онако ради, као што е видило да старији люди послове те израђую. Гдѣкој родителји закрађую дѣци сигранъ, а незнаю, да с' тымъ противу природе дѣчије воюю, и не само тѣлесномъ него и умномъ развитку дѣтиемъ на путъ стаю. Доба дѣтиньства и младости естъ цвѣтуће доба живота човѣчѣга, а не доба плодевитости, па зато башъ не смѣмо одъ дѣце захтевати да се несиграю, него и само озбиљно ученъ треба да имъ средствомъ науке гледаня оживотворимо и лакимъ учинамо, као што су имъ игре лаке.

Памтењ, т. е. моћ духа нашегъ којомъ смо кадри добивена представљена у глави задржати и сећати ихъ се, такође за рана се кодъ дѣце развијати

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

почне и развија се брже и лакше до 12 године него доцније у добу младости и мужества. Погледајмо само сь каквомъ лакошћу и хитрошћу дѣте матерный языкъ учи и научи; колико хиљада рѣчи оно као одъ шале безъ сваке натеге научи; пакъ ћемо се брзо уверити да е снага памтениа кодъ дѣце доиста дивна и чудесна. Доцније снага ова примѣтно слаби и уступа мѣсто разуму, и збогъ тога башъ нужно е моћ памтениа у дѣтиньству оснажити ученѣмъ оныхъ предмета кои дѣци за правило живота служити имаю, као што су изречѣни св. писма, моралне пословоце, молитве, и т. д. Безъ вештбаня у ученю на память моћ ова сасвимъ бы се затушила, а цѣлиходнымъ вештбанѣмъ мора она у свакомъ случаю обдржати се и развити се.

(Продужиће се.)

Еванђелске науке.

(За писанѣ и наизусть ученѣ.)

„Ко е одъ Бога, онъ и речи Божие слуша.“

Што ниси себи радъ, не чини другоме. Како оћете да чине вама люди, чините и ви нѣма онако.

Каквомъ меромъ даете, онако ће вамъ се вратити.

Несудите, да вамъ се несуди.

Каквимъ судомъ судите, онаквимъ ће вама судити.

Неосуђите, и нећете бити осуђени.

Даите, и даће вамъ се.

Опраштайте, и опростиће вамъ се.

Ако опраштате людма грехе нѣове, опростиће и вама отацъ вашъ небесни; ако ли не опраштате людма грехова нѣови, ни отацъ вашъ неће опростити вама греха ваши.

Све што оћете, да чине вама люди, чините и ви нѣма; то е законъ, и то су пророци. —

Люди и неприятелъ свое. Любите и неприятелъ
ваше.

Чините добро и онима, кои васъ мрзе.

Благосиляйте и оне, кои васъ куну.

Молите се Богу и за оне, кои васъ гоне; да бу-
дете синови оца вашегъ, кои е на небеси; кои запо-
веда свомъ сунцу, да обасява и зло и добре; кои дав
даждъ и праведнима и неправеднима.

Ако любите оне, кои васъ любе, каква вамъ е
хвала; и грешници любе оне, кои нѣи любе.

Ако чините добро онима, кои вама добро чине,
каква вамъ е хвала; и грешници чине тако.

Ако Бога називате само своіой браћи, на шта од-
више чините; не чине ли то и незнабожци.

Ако даете у займъ онима, одъ коихъ се надате,
да ће те узети, каква вамъ е хвала, и грешници даю
у займъ, да узму опетъ онолико.

Али любите и неприятелъ свое, и чините добро,
и даите у займъ невадаюћи се ничему, и биће вамъ
велика плата, и биће те синови вишнѣга, еръ онъ е
благъ и неблагодарнима и злима.

Будите савршени, као што е савршенъ отаць
вашъ небесни. —

Живи у миру. Мирн се са супарникомъ своимъ
брзо, докъ си на путу съ нѣимъ, да те супарникъ не
преда судіи, а судія не преда слуги, и у тавницу те
невргну; заиста ти кажемъ, нећешъ изаћи одавде, докъ
недашъ до последнѣгъ динара.

Благо онима кои миръ праве, еръ ће се синови
Божіи назвати.

Незлюби. Како можешъ рећи брату своемъ: „ста-
ни, да ти извадимъ трунъ изъ ока твогъ“ а ето брвно
у оку твоомъ, лицемери; извади најпре брвно изъ ока
твогъ, пакъ ћешъ онда видети, извадити трунъ изъ
ока брата своего.

Неговори зла. Добаръ човекъ изъ добре клети износи добро, а зао човекъ изъ зле клети, износи зло.

Я вамъ кажемъ, да ће за сваку празну речъ, коју реку люди, дати одговоръ у данъ страшнога суда.

Са своима ћешъ се речма оправдати, и своима ћешъ се речма осудити.

Чувай се зла, чини добро. Нема ништа сакривено, што се неће одкрити, ни тайно, што се неће дознати.

Сваки ко зло чини, мрзи на видило и неиде къ видилу, да му непокараю дела нѣгови, еръ су зла; а ко истину чини, иде къ видилу, да се виде дела нѣгова, еръ су у Богу учинѣна —

Чувајте се одъ зли люди. Ви сте као овце међу вуцима; будите дакле мудри као змије, а безазлени као голубови.

По родовима нѣновимъ познаће те зле. Еда ли се бере съ трія грожђе, ил' съ чичка смокве? Тако свако добро дрво, родове добре рађа, а зло дрво, родове зле рађа. Неможе добро дрво, зли родова рађати, ни дрво зло родова добри. А свако дрво, кое нерађа рода доброгъ, секу га и у оганъ бацаю.

Оставите зле; они су слепи вође слепцима; а слепацъ слепца ако води, оба ће у яму пасти.

Старайте се за се. Иштите и да ће вамъ се; тражите и наћићете; куцајте и отвориће вамъ се.

Сваки ко иште, прима; ко тражи, налази; ко куца, отвараму се.

Чувай свакъ свов. Ко има, даће му се и претећиће му; а ко нема, узеће му се и оно што има.

Буди милосивъ. Благо милостивима, ербо ће бити помиловани.

Ако ко напои еднога одъ ови (сирота) а само са чашомъ студене воде, заиста вамъ кажемъ, неће му плата пропасти.

Кадъ даешъ милостиню, не труби предъ собомъ, као што чине лицемери по зборницима и по улицама, да ихъ хвале люди; зашто вамъ кажемъ, примили еу плату свою.

Кадъ даешъ милостиню, да незна левака твоя, шта чини десница; тако да буде милостиня твоя тайна; и отацъ твой кои види тайно, платиће теби јавно.

Пошшуй родишелъ. Богъ заповеда говорећи: поштуй оца свогъ и матеръ свою; а ко оца и матеръ непоштуе, смрђу да умре.

Покоравай се. Богъ заповеда говорећи: благо кроткима ербо ће наслѣдити земљу.

Моли се Богу. Молите се Богу, а кадъ се молите, неговорите много као незнабожци, кои мисле да ће за свое многе речи бити саслушани. Небудите као лицемери, кои радо по зборницима и на разкршћу по улицама стое и моле се да ихъ виде люди; заисто вамъ кажемъ, да су примили плату свою.

Кадъ се молишъ, уђи у клетъ свою, и затворивъ врата, помоли се оцу своємъ, кои е у тайности, и отацъ твой кои види тайно, платиће теби јавно.

Некуни се. Некуни се никако; ни небомъ, ербо е престолъ Божии; ни земљомъ, ербо е подножје ногама нѣговима; ни главомъ своіомъ, еръ неможешъ ни длаке вдне беле илъ црне учинити.

О жершви. Кадъ приносишъ даръ свой олтару, а онде се сетишъ, да братъ твой има нешто на тебе, остави онде даръ, и иди најпре, те се помири са братомъ своимъ, па онда дођи и принеси даръ свой.

Благо онима кои су чистогъ ерца, еръ ће Бога видити.

О любви. Люби Госнода Бога свога, свимъ ерцемъ своимъ, и свомъ душомъ своіомъ, и свомъ мисли своіомъ. То е права и највећа заповѣдъ. А друга

а као и ова: люби ближњѣга своѣга као и самога себе. У овимъ двемъ заповѣдима стои савъ законъ и сви пророци.

Сваки кои слуша ове мое речи, и извршуе ихъ, онъ е као и мударъ човекъ, кои сазида своју кућу на камену; и удари даждъ, и дођоше воде, и дунуше ветрови, и нападоше на кућу, и непаде, еръ бѣше утврђена на камену. А сваки кои слуша ове мое речи, а неизвршуе ихъ, онъ ће бити као човекъ лудъ, кои сазида кућу своју на песку, и удари даждъ, и дођоше воде, и дунуше ветрови, и ударише на кућу, и кућа паде и распаде се страшно.

Водена пара.

(Бдна лекција изъ физике.)

Магле и облаци.

Кадъ воде већъ при обичной топлоти воздуха испараваю, онда се лако може мислити да се и съ мора и езера и река и са сви влажни и мочарни места непрестано пара прави и у висъ диже.

Шта се сбуде съ њомъ? То можемо дознати, кадъ у едномъ лонцу ил' у коемъ другомъ рудњимъ суду, котлу, воду узкључамо. Нека часть воде одлеће паромъ; ал' пару ту, одма изнадъ котла ил' суда, ма како оштро да гледамо, нисмо кадри видити, него текъ малко повише изнадъ котла видимо е. Докъ е пара врло врела, докъ сву ону топлоту има, којомъ е пара ил' вода паромъ постала, дотле е пара провидна и невидима.

Исти е тай случай и са ономъ одъ мора, езера река, бара и остали подъ ведримъ небомъ стојећи вода дизаюћомъ се паромъ. Докъ годъ пара сву ону топло-

ту, која е паромъ начинила у себи држи, дотле е и невидима; а воздухъ може врло велику гомилу паре у себе примити, да се ова невиди у нѣму.

Ал' што више она изъ котла пара у васъ оде, то све више одъ свое топлоте изгуби, воздуху одпусти, а тимъ се излади, и одма се начине танки бели као облаци, кои се изъ сами ситни водени бешчица сасгов.

Исто се тако и са ономъ паромъ сбива што е ми изъ насъ одишемо; лети се невиди, ерѣ е и воздухъ топалъ, и нема се на чемъ изладити, а зими се као бео облакъ изпредѣ носа и уста види, ерѣ се на ладномъ воздуху излади.

Исто су то и исто тако постану све магле и облаци.

Одъ мора и езера, одъ река и бара, и одъ сви мочарни места, диже се пара у висѣ. Ако е воздухъ ладни, него што е пара, као што е у есенѣ и зиму и пролеће, овда се пара на воздуху излади, и тако се начини магла. А ако дойни воздухъ ние ладанъ, пара невидимо у висѣ оде, ал' горњи е воздухъ увекъ ладанъ, зато се пара у висини разлади, и тамо се начини магла ил' облакъ. Облаци висе ништа друго него у висини стоеће магле; а магла ние ништа друго, него на земљи стоећи облакъ; и едно и друго управо е разлађена пара. Кадкадъ изъ дола гледајући видимо вр'ове брда и планина у облаку а кадъ се на врѣ планине поинемо видимо се у магли. Облака има различни форми и по томъ имена. Ситни бели облаци стое као ситне беле грудвице снега високо у воздуху; крупни бели облаци стое много ниже; пружени облаци стое као неке дугачке пруге, и ови су што се при седаню сунца у лепимъ бояма сјае и приливаю; а кишни облаци стое најниже, то су најтежи, и стое као сабиене густе магле у свакојкимъ формама.

Киша, снегъ и туча.

(Бдна лекција изъ физике.)

Кадъ кои облакъ у ладни а влажанъ воздухъ уђе, онда се нѣгове бешичице стегну. Онда се и она водена пара, изъ воздуха почне стинявати, пакъ се и ове капљице за оне прилепе, и тимъ постану оне веће и теже. Ако садъ мало ветаръ дуне, пакъ те теже капљице одну на другу нанесе, оне се спое, слию, и начине се веће капљъ, кое мораю доле падати, то е киша. Лети, особито кадъ су буре, падаю кишне капљъ изъ веће висине, еръ су облаци у лето више негъ у зиму, зато су кишне капљъ, много веће негъ оне зимнѣ еръ съ дужегъ пута долазећи више ихъ се уедно слие. Зимнѣ су кишнѣ капљъ ситне, еръ облаци зимнѣи низко стое и капљъ непадаю изъ велике висине. По величини кишни капљи разликуе се плюскава киша ил' плюсакъ, ил' роминява као прашна киша, где су капљъ врло ситне, готово као оно магла; по ширини облака кише су ил' местичне, облакомъ пролазеће, кое само неку дужъ земљъ наквае, или су целу околину кваеће где в цело небо облачно, и кадкадъ се по више дана облаци н-разилазе, као што у есенъ илъ у пролеће бива.

Кишна вода, постае изъ саме паре, зато е увекъ најчистия и окромъ мало прашине, што ветромъ по воздуху лети, нема ничега другогъ у себи помешано. Извореке воде обично су бистрие и гдекое ладниѣ, гдекое топлиѣ, ал' никадъ онако смесомъ чисте нису као кишница, зато се нѣомъ најболъ свашто опере, и тврде ствари као варива найпре и најболъ у нѣой скуваю.

Зими е воздухъ много ладниѣ, и онда се они изъ топлиѣ крава нами ветромъ натерани облаци разладе и пара смрзне, и тада снегъ пада. У севернимъ пре-

делима снегъ е много ситниѣ, као прашина, а кодъ насъ е крупниѣ.

Кадъ снежниѣ мрвице уватимо, и крозъ увеличавајуће ихъ стакло погледамо, видимо да нису какогодъ набацане, него свака свою лепу правилну форму има, обично форму шестокраке звездице, где су јошъ сви кракиѣ башка изкићени.

Кадкадъ се снежни мрва при паданю више уедно слоптаю и падајући у округла зрна начине, то е онаѣ округли снегъ, што наши веле: падаю цигани. Зрна та нечине никое штете, еръ су мала и лака, снежна.

Ал' сасвимъ другчиѣ су тучна зрна, која грдну штету почине. Туча пада обично само у највремѣ дане лета, и обично обданъ, и при бури при севаню и грмљавини. Та зрна састое се одъ правоѣ сдепа-ноѣ леда. и споля су чистъ тврдъ провиданъ ледъ, а изнутра бела и тамниѣ ледена възра. Што су зрна већа, то су и опасниѣ, особито изъ висине падајући. Срећа е то, што туча увекъ само манъ дужи землѣ увати, па ако се одъ нѣ и неможемо сачувати, опетъ има наредби и друштва, те се противу нѣ осигурати можемо.

Видокругъ (Хоризонъ.)

(Една лекция изъ Географіѣ.)

Ко е' пространоѣ поля, илѣ е' високоѣ торня илѣ е' брда коегъ около себе погледа, види му се цео просторъ землѣ, као коло округао, изнадъ коегъ небо као сводъ илѣ кубе извршено стои. Цео таѣ просторъ зове се видокругъ илѣ грчкиѣ именовъ хоризонтъ. Што е' вишегъ места погледъ, алѣ што е' манъ ствари, кое би погледу сметале, то е' пространѣ видокругъ.

Преко тога небесногъ свода прелази сваки данъ сунце својомъ ставомъ. Јутромъ изађе изнадъ хоризонта, и онда настане данъ; вечеромъ зађе за хоризонтъ, и онда настане ноћ. Она страна хоризонта, где сунце излази, зове се истокъ; а она страна где сунце залази, зове се западъ.

Она точка на источној страни хоризонта, на којој сунце 9. Марта, то естъ на данъ 40. мученика, и 9. Септембра т. е. на данъ свете Анне, излази, зове се источна точка. Гледајући тај данъ и часъ лицемъ истоку, стои управо за нами западна точка; на среди између те обе точке с' десне стране, лежи јужна ил' подња, а лево северна ил' поноћна страна и точка.

Сунце е изворъ светлости и топлоте за насъ и за нашу земљу. — Пре негъ што се сунце роди, иде предъ њимъ јутренји сутонъ и красна јутренја зора, а кадъ сунце седне, трае за њимъ јошъ неки часъ вечерњи руменъ, и вечерњи сутонъ, пакъ онда излази ноћ. Данъ и ноћ износе заедно 24. сата; алъ дани нису увекъ еднако дуги, него су кадкадъ дужи, а кадкадъ краћи одъ ноћи. Најдужи данъ пада кодъ насъ 9. Јунија или на данъ Кирила александрискогъ, а најкраћи данъ е 9. Децембра или на данъ зачатия Богородице. Двапутъ преко године (9. Марта и 9. Септембра) данъ е управъ онолико дугачакъ колико и ноћ, а после ил' расте, као после 9. Марта, ил' бива све краћи као после 9. Септембра.

Ноћу месецъ на небу светли. И онъ меня свое место изхода и захода, алъ онъ се меня и својомъ изгледомъ, које сунце нечини. Месецъ намъ се неко време показуе као округла светла плочица, пуно светлећи (пуно месецъ) а неко време нимало несветлећи (новъ месецъ ил' мена); после мене расте данъ по данъ и све више светли, (прва четвртъ) а после пу-

вогъ светленя пачне опетъ опадати, пође на уштапъ, и све га манъ светли, (последня четвртъ).

Ноћу сяю небройне крупние и ситние звезде с' неба. Ма коя где му драго на небу стояла, опетъ кадъ ихъ добро гледати предузмено видимо, да и оне на истоку излазе, и преко неба прелазе пакъ на западу залазе, исто као и сунце.

Со.

(Една лекция изъ нарав. историе.)

Со е за рану людма необходимо нужна, макаръ да се нетроши као ело, него само као зачинъ у ела. И саме наше домаће животинъ мораю по нешто соли у елу ил' пићу добити, ако ћемо да здраве буду и да прияю.

Со се налази ил' чиста и у тврдомъ камену, каменита со, ил' са земљомъ смешана. Она се само изъ солокопњи вади и одма продае; а ова се мора изпирати найпре.

Со е тогъ створа, да се у води разтопи, разиђе. Кадъ спустимо грумечакъ соли у чашу воде, видимо да грумичка тогъ за кратко време нестане, ал' вода, коя е пре соли сладка била, садъ е одъ соли слана постала. Такове слане воде *сланаче* извиру на више места изподъ землѣ, кодъ насъ и. п. у Сланкамену. Та у води разтопљена со, даде се одъ воде одлучити и на суво извадити. Ово бива одпаренѣмъ воде.

Познато е свакомъ, да се вода у пару дигне и одлети, и то у толико брже, што на топлиемъ месту стои, и ако е сувише врело она узкључа, и паромъ оде. Мрвице соли кое се у тој сланој води находе, немогу излетити, него остану на дну котлова ил' тиганя и тепися, насуво. Где много слани извора сланача има, или где се даде чиста вода преко такове

са земљомъ помешане соли навести, да в изпере, нареди царство удесна здания и оправа за ваденѣ соли. Ту се слана вода у велике на широка огњишта стављне тепсие сипа и у пару отеруе. Чимъ в вода одпарила, навата се со на дну тепсия у мале лепе коцкасте кристале, затимъ се сва та јошъ помало мозра со у веће узке и шиласте као кесасте одъ пруѣа оплетене корпе ил' дрвене сандуке метне и у врелимъ собама остави. Ту се и оно мало влаги осуши, и онда се та со у бурадъ трпа и на продаю извози. Тако се добива одъ сланача сваки данъ по више стотина центи соли. Ако те слане воде немаю у себи много соли, онда би више дрва коштвала него што би се на соли добило, и онда се неради тако, него се онда вода та најпре преко шибля као метала ков на високимъ дуваровима окомице задевене и утврѣне стое, озго сипа; и докъ до доле прокаплѣ сила воде изветри и со остане у оной оздо изподъ метала наватаной води много сабиенія, вода слания. То се зове градиранѣ. Та вода сиплѣ се садъ на оне горепоменуте тепсие и ватромъ у пару отеруе.

И морске воде имаю у себи окромъ други ковакви соли много и ове праве соли. И изъ ове воде вади се со на исти начинѣ, изпараванѣмъ воде, ал' не ватромъ, него топлотомъ сунца, ков се само у топлимъ пределима чинити може.

Нема безъ соли елу зачина. Леба и соли па доста ране, веле пословице. Ни тесто за лебъ неможе неслаано остати. Желудацъ свако ело пре и лакше свлада, ков е солю зачинѣно; ма да е и то истина, да су опетъ преслана ела шкодљива, и нипошто се неваля на нѣ навикнути.

Со е врло важна за сачуванѣ ела одъ неуквареня и трулежи. Месо безъ соли никадъ се одржати неда, а лети на и у ладнимъ подрумима брзо се уквари.

Ал'и у зиму мора се со додати, когодъ в радъ да месо дуже сачува. Зато се месо свиньско и сланина соли. Исто се тако соли риба. Исто е тако нуждна со за зелени, ко би мого кисели купуеъ сачувати, да се кеуквари, безъ соли? Уопште се со, овај најстарија и најпростия зачинъ тако силно и многостручно у вла узимлѣ, да нив могућно све брояти.

Најпосле со се неупотребљава само за зачинъ и чуванъ вла, него и за правлѣнъ соде, солне киселине, и беликреча, кои се у различнимъ занатима силно потроши.

Међу свима европскимъ земляма и државама има у нашемъ царству највише соли. Овде се извади сваке године преко 6 милиона центи. Највише в се извади изъ солокопњи кодъ Вилчкѣ, у Галицији, после в се вади по Мађарској, Ердѣљу, горњој Аустрији, Салцбургској (отудъ и име) Шгаерској, Тиролској и у Буковини; а у приморју и у Далмацији вади се со изъ морске воде. У осталимъ круповинама нашегъ царства нема ове ал' има други соли: горке, и остали. Кодъ оволикога богатства на соли нив само могућно све народе нашегъ царства са солю снабдѣти, него се и силна у стране землѣ извози и продае. Русија, Турска, Прайска, Швајцерска вуку со највише изъ Аустрије.

 Позиваю се сва она господа, кои Школски Листъ примаю, а јошъ платили нису, да рачунъ свой за ову и прошлу годину што пре измире. Умољаваю се г. г. скупитељи, да дотичне предбројнике на уредно плаћанъ опомену. Новци се шилу на **Уредништво Србскога Дневника.**